

Невидимі в російській неволі

Аналіз незаконного утримання цивільних у режимі інкомунікадо:
свідчення родин і виклики встановлення місцезнаходження

Аналітична записка підготовлена ГО «Об'єднання родичів політв'язнів Кремля» (далі - Об'єднання) на основі задокументованих організацією інцидентів, що містять ознаки воєнних злочинів та злочинів проти людяності. Враховані історії постраждалих, які отримували безкоштовну правничу допомогу від Об'єднання щодо встановлення місцезнаходження цивільних осіб, які зникли безвісти та яких ймовірно незаконно утримує РФ в режимі інкомунікадо та цивільних осіб, зниклих безвісти за особливих обставин внаслідок військової агресії РФ.

Підготовлено командою ГО «Об'єднання родичів політв'язнів Кремля»:

- Світлана Одінцова, правова аналітикиня;
- Аліна Родіна, документаторка воєнних злочинів;
- Дмитро Вахненко, документатор воєнних злочинів.

"Ця аналітична записка стала можливою завдяки фінансовій підтримці Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти осіб (МКЗБ) коштом Норвезького агентства з питань розвитку та співробітництва (NORAD)."

Думки, висловлені в цій аналітичній записці, є думками авторів і не повинні приписуватися Міжнародній комісії з питань зниклих безвісти осіб (МКЗБ), її донорам або державам учасникам."

Усі права захищені. Будь-яке використання матеріалів цього огляду дозволяється лише за умови посилання на ГО «Об'єднання родичів політв'язнів Кремля».

Контакти організації:

- Email: info@relativespp.org,
- <https://www.facebook.com/relativespp>,
- сайт <https://www.relativespp.org>.

Резюме

Аналітична записка ГО «Об'єднання родичів політв'язнів Кремля», «Невидимі в російській неволі» висвітлює основні проблеми, з якими стикаються родини цивільних осіб, зниклих безвісти внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, та щодо яких наявні відомості про їх незаконне утримання силами РФ.

У центрі дослідження — досвід родин, чиї близькі зникли за особливих обставин або місцезнаходження яких залишається невідомим, хоча існують підстави вважати, що вони могли бути незаконно позбавлені волі представниками РФ у контексті збройного конфлікту. Основні проблеми встановлення місцезнаходження таких осіб були виявлені на основі опитування 44 родин, а також під час надання їм правничої допомоги. Серед ключових викликів — формалізм у відповідях державних органів, фрагментованість процедур, відсутність міжвідомчої координації, соціальна ізоляція, психологічне й фінансове виснаження родин.

Записка містить системні висновки щодо неефективності чинного механізму розшуку, який розрахований переважно на мирний час. Водночас, проаналізовано приклади успішного встановлення місцезнаходження зниклих осіб і чинники, що цьому сприяли, зокрема: ефективна комунікація з державними структурами, свідчення звільнених полонених, залучення правозахисників та адвокатів.

На основі зібраних даних сформульовано практичні рекомендації для родин зниклих осіб за особливих обставин і державних інституцій. Зокрема, запропоновано впровадження моделі «єдиного вікна» для полегшення взаємодії з органами влади, створення міжвідомчого координаційного центру, уніфікацію правового статусу цивільних і військових зниклих, оновлення нормативно-правової бази та посилення інституційної підтримки постраждалих.

Документ покликаний не лише узагальнити аналітичні дані, а й слугувати інструментом адвокації, спрямованим на зміну державної політики з метою ефективного захисту прав постраждалих від воєнних злочинів РФ і відновлення справедливості.

Терміни та скорочення

ГО «Об'єднання родичів політв'язнів Кремля» - Об'єднання

Координаційний штаб - Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими

Об'єднаний центр СБУ - Об'єднаний центр з координації пошуку та звільнення військовополонених, незаконно позбавлених волі осіб внаслідок агресії проти України

ООН — Організація Об'єднаних Націй

ЄРДР — Єдиний реєстр досудових розслідувань

ФСБ — Федеральна служба безпеки РФ

МКЧХ — Міжнародний комітет Червоного Хреста

МКЗБ — Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти (International Commission on Missing Persons – ICMP)

OSINT — розвідка на основі відкритих джерел (Open Source Intelligence)

VPN — віртуальна приватна мережа, сервіс, який створює безпечне, зашифроване з'єднання між пристроєм та інтернет-мережею, тим самим захищаючи конфіденційність та безпеку онлайн.

Зміст

Вступ та методологія

1. Правовий статус цивільних осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та осіб, місцезнаходження яких невідоме, але які ймовірно незаконно позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії РФ

2. Аналіз проблем пошуку цивільних осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: результати опитування родичів та досвід самостійного пошуку

2.1. Експертна оцінка даних і соціально-демографічні характеристики опитаних

2.2. Проблеми, з якими стикаються родини під час пошуку

2.3. Основні виклики та перешкоди у процесі пошуку

3. Рекомендації для підвищення ефективності пошуку цивільних осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та осіб, місцезнаходження яких невідоме, але які ймовірно перебувають у незаконному ув'язненні

3.1. Рекомендації для членів сімей

3.2. Рекомендації для органів державної влади щодо забезпечення правової та соціальної підтримки родин

Алгоритм дій для родичів цивільних осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та осіб, місцезнаходження яких невідоме, але які ймовірно незаконно утримуються РФ: покроковий порядок самостійного пошуку

Вступ та методологія

Проблема зникнення цивільних осіб за особливих обставин в умовах збройної агресії РФ проти України є однією з найболючіших тем сьогодення. Масові викрадення, насильницькі зникнення, утримання без зв'язку і правового статусу стали для багатьох українських родин не винятком, а страшною реальністю. У цій ситуації важливо не лише фіксувати масштаби явища, а й шукати практичні рішення, здатні допомогти вже сьогодні.

Цей аналітичний матеріал базується на аналізі правових норм, даних державних органів та міжнародних інституцій. Основу дослідження становить досвід 44 родин цивільних осіб, які зникли безвісти за особливих обставин унаслідок військової агресії РФ з початку повномасштабного вторгнення. Ці історії родин, які попри бюрократію, тривалу відсутність інформації про місцезнаходження рідних і страх, продовжують шукати своїх близьких, знаходити інформацію, підтримувати одне одного та боротися за правду.

У межах дослідження розглядаються випадки зникнення саме цивільних осіб за особливих обставин, тобто внаслідок збройної агресії РФ проти України, а також осіб, місцезнаходження яких невідоме, але які ймовірно були незаконно позбавлені волі окупаційними або правоохоронними органами РФ. Йдеться, зокрема, про випадки, коли є свідки затримання особи на окупованій території працівниками поліції чи ФСБ, після чого її місцезнаходження не розголошується або державні органи відмовляються коментувати ситуацію.

Мета дослідження — виявити системні виклики, з якими стикаються родини зниклих цивільних осіб, сформулювати практичні рекомендації щодо покращення державної політики у сфері їхнього розшуку, документування випадків зникнення і підтримки постраждалих.

Відповідно до поставленої мети, дослідження передбачало виконання низки завдань:

- проаналізувати рівень обізнаності родичів щодо механізмів розшуку безвісти зниклих осіб;
- ідентифікувати основні труднощі у взаємодії з державними органами;
- визначити рівень доступності правової, соціальної та психологічної підтримки;
- оцінити ефективність роботи державних і міжнародних інституцій у процесі розшуку;
- виокремити успішні практики встановлення місцезнаходження зниклих осіб.

Методологія дослідження передбачала аналіз нормативно-правових актів, статистичних даних органів державної влади та відповідей на запити щодо доступу до публічної інформації.

Ключовим джерелом стали результати опитування родичів цивільних осіб, які зникли безвісти за особливих обставин. Опитування дало змогу зібрати як успішні історії пошуку, так і випадки, коли розшук не дав результатів. Отримані свідчення ілюструють не лише біль, спричинений втратою, а й рішучість, витривалість, послідовність дій родин.

Усього було опитано 33 особи, чиї свідчення раніше були задокументовані організацією. Із них 14 повідомили, що їм вдалося отримати інформацію про місцезнаходження своїх рідних.

Інструментом збору даних стало структуроване анкетне опитування, що включало 25 відкритих і напіввідкритих запитань. Опитувальник охоплював такі блоки:

- загальні дані про респондента, дата та місце проведення опитування;
- досвід у пошуку зниклих, взаємодія з державними та міжнародними структурами;
- організації, до яких зверталися родичі, характер відповідей, наявність письмових підтверджень;
- реєстрація особистих кабінетів на сайті Координаційного штабу, наявність даних у державних реєстрах;
- взаємодія зі структурами країни-агресора та неофіційними каналами на тимчасово окупованих територіях;
- правовий, соціальний і психологічний контекст: рівень обізнаності, проходження ДНК-тестів, труднощі з доведенням родинного зв'язку, доступ до допомоги;
- мотиваційні цілі родин: визнання факту полону, включення до списків обміну, отримання соціальних гарантій;
- технічні аспекти оновлення даних у державних системах.

Усі опитування проводилися з дотриманням норм Закону України «Про захист персональних даних», на основі добровільної згоди респондентів та з повагою до чутливості отриманої інформації.

Для родин, які змогли дізнатися про місцезнаходження зниклих, ставилося додаткове запитання про те, що саме, на їхню думку, допомогло їм досягти результату. Цей підхід дозволив поєднати кількісну та якісну інформацію й отримати глибоке розуміння становища родин.

У квітні 2025 року документаторами організації додатково було зібрано 11 свідчень родичів осіб, які мали статус зниклих за особливих обставин або зникли після

затримання окупаційними органами влади РФ, і місцезнаходження яких залишалося невідомим.

У межах дослідження також було направлено запити на отримання публічної інформації до ключових державних органів, зокрема до Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими, Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Координаційного центру підтримки потерпілих і свідків. Метою цих запитів було з'ясувати процедури, обсяги наданої допомоги та статистику звернень від родичів зниклих цивільних осіб.

Дослідження не претендує на репрезентативність усієї сукупності родин безвісти зниклих, а відображає досвід вибірки осіб, які вже взаємодіяли з нашою організацією або самостійно зверталися по допомогу. Попри обмежений обсяг вибірки, цей досвід дозволяє виявити системні тенденції та сформулювати обґрунтовані висновки.

Ключові результати та рекомендації дослідження ґрунтуються саме на цьому досвіді — як болісному, так і успішному — включно з розробленим алгоритмом дій для інших родин. У центрі дослідження — не лише законодавство й офіційні звіти, а насамперед досвід родин, які пережили зникнення своїх близьких.

Завданням цього матеріалу є підсилення їхнього голосу — щоб зробити процес пошуку менш травматичним, а надання підтримки — більш ефективним.

1. Правовий статус цивільних осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та осіб, місцезнаходження яких невідоме, але які ймовірно незаконно позбавлені особистої свободи внаслідок збройної агресії РФ

Із початком повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України питання зникнення цивільного населення набуло особливої актуальності. Зникнення цивільних осіб за особливих обставин є одним із проявів воєнних злочинів, що супроводжують цю агресію. Такі випадки свідчать про системні порушення, які потребують реагування як на національному, так і на міжнародному рівні.

На відміну від військовополонених, статус яких чітко врегульований міжнародним правом, цивільні особи часто залишаються в умовах правової невизначеності — особливо на окупованих територіях, під час обстрілів, примусових евакуацій чи депортацій. Відсутність оперативної інформації про обставини зникнення ускладнює як пошук, так і правовий супровід таких справ.

Міжнародне гуманітарне право — зокрема Женевські конвенції 1949 року та їхні Додаткові протоколи — покладає на держави обов'язки щодо захисту цивільного населення під час збройного конфлікту. Особи, які не беруть участі в бойових діях, мають бути захищені від насильства, викрадень і незаконного утримання. Насильницькі зникнення заборонені міжнародним правом. У контексті збройної агресії РФ особливо значущим є Римський статут Міжнародного кримінального суду, який визначає насильницьке зникнення як злочин проти людяності — якщо воно є частиною систематичного чи масштабного нападу на цивільне населення.

Масові викрадення цивільних, тривале утримання без зв'язку із зовнішнім світом, тортури та відмова інформувати родичів чи адвокатів — такі дії російських сил можуть підпадати під кваліфікацію зазначених злочинів.

Крім міжнародного гуманітарного права, питання зниклих розглядається також у контексті міжнародного права прав людини. Україна ратифікувала Міжнародну конвенцію про захист усіх осіб від насильницьких зникнень у 2015 році, зобов'язавшись утримуватися від таких практик та ефективно їх розслідувати. Росія не є стороною цієї конвенції, що ускладнює застосування відповідних міжнародних механізмів. Втім, Україна може впроваджувати положення конвенції у своє внутрішнє законодавство — зокрема щодо пошуку зниклих, надання статусу та забезпечення компенсацій.

На національному рівні ключовим нормативним актом є Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» (2018). Цей закон передбачає створення Єдиного реєстру зниклих осіб, визначає порядок подання заяв, механізми підтримки родин та функціонування спеціальної комісії. Його положення поширюються як на військових, так і на цивільних осіб відповідно до міжнародних стандартів.

Проте реалізація закону на практиці ускладнена через тимчасову окупацію територій, обмежений доступ родин до органів влади, недостатню координацію між державними структурами та перевантаження слідчих органів. Крім того, Єдиний реєстр часто не містить актуальної або підтвердженої інформації.

Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» також встановлює, які органи державної влади уповноважені здійснювати пошук, координувати дії та забезпечувати супровід родин постраждалих.

Зокрема, до таких органів належать:

- **Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин** — координує заходи з розшуку, здійснює міжвідомчу взаємодію, веде реєстри, комунікує з родинами та міжнародними структурами;
- **Національна поліція України** — здійснює оперативний розшук осіб, веде Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти, та надає інформацію про хід і результати розшуку;
- **Служба безпеки України** — залучається у випадках, що мають ознаки загрози державній безпеці або пов'язані з тимчасово окупованими територіями;
- **Державна служба України з надзвичайних ситуацій** — бере участь у пошуково-рятувальних заходах, зокрема в умовах бойових дій або техногенних катастроф;
- **Генеральний штаб Збройних Сил України** — здійснює розшук військовослужбовців, зниклих безвісти, та координує взаємодію з силовими структурами;
- **Органи місцевого самоврядування** — забезпечують передачу інформації, взаємодіють із родинами та сприяють у встановленні фактів зникнення на місцевому рівні.

У рамках дослідження були також направлені запити до державних органів, які згідно з повноваженнями або фактичною практикою залучені до реагування на випадки зникнення цивільних осіб: Офісу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти, Координаційного центру підтримки потерпілих і свідків при Офісі Генерального прокурора та Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими. Отримані відповіді засвідчили загальну готовність до взаємодії, але водночас підтвердили фрагментованість функцій, відсутність централізованого обліку звернень і аналітичного узагальнення ситуації. Частина органів обмежена рамками кримінального процесу, інші зосереджуються переважно на міжнародному представництві або реагують епізодично.

Цей досвід підкреслює важливість створення узгодженого, чіткого механізму взаємодії між родинами й державою, зокрема у формі **моделі "єдиного вікна"**, яка б забезпечувала доступ до комплексної підтримки та інформації в межах єдиного координаційного центру.

У цьому дослідженні розглядаються випадки цивільних осіб, зниклих за особливих обставин у зв'язку з агресією РФ, а також осіб, місцезнаходження яких невідоме, але є підстави вважати, що вони незаконно утримуються окупаційною владою або правоохоронними органами РФ.

Правове регулювання в Україні базується на поєднанні національного та міжнародного підходів, проте існує розрив між законодавством і його застосуванням під час активної фази війни. Це потребує вдосконалення механізмів та посилення міжнародного тиску на державу-агресора через системні порушення.

Особливої уваги потребує ситуація на тимчасово окупованих територіях, де фіксують масові викрадення активістів, журналістів, місцевих лідерів, вчителів, релігійних діячів і громадян із проукраїнською позицією. Фіксуються випадки затримання цивільних без офіційних звинувачень і повідомлення родинам. Багатьох вивозять у невідомому напрямку, зокрема до тюрем у РФ або фільтраційних таборів, де перевіряють на лояльність. Частина осіб примусово депортується або переміщується в межах окупованих територій чи за кордон.

Міжнародні механізми відіграють важливу роль у пошуку зниклих. Міжнародний комітет Червоного Хреста, хоча і має обмежений доступ, реєструє випадки насильницьких зникнень і веде переговори зі сторонами конфлікту. Росія часто не надає інформації про утримуваних цивільних, порушуючи зобов'язання. Неурядові організації документують свідчення постраждалих і свідків злочинів, збирають докази незаконного утримання, співпрацюють із національними й міжнародними структурами. Цивільні, які зникли або були викрадені, часто перебувають у ізоляції — без зв'язку, медичної допомоги, передач, адвокатів. Родини живуть у стані невизначеності. Надання офіційного статусу «зниклого безвісти за особливих обставин» є важливим для отримання юридичної, психологічної та соціальної підтримки.

За даними резолюції ПАРС «Зниклі безвісти, військовополонені та цивільні в полоні внаслідок агресії РФ проти України», станом на жовтень 2024 року кількість безвісти зниклих або полонених становила 65 956 осіб, з яких 50 916 офіційно зареєстровані як відсутні. Реальна кількість може бути більшою. Страждають не лише самі зниклі, а й їхні родини. Станом на 3 лютого 2025 року за даними Уповноваженого з питань зниклих безвісти розшуковуються 62 948 осіб, із яких 10 291 вже ідентифіковані або знайдені. Міжнародний комітет Червоного Хреста повідомляє, що кількість зниклих унаслідок війни подвоїлася за останній рік і досягла близько 50 000 випадків, з яких близько 90% — військові.

Ці дані свідчать про масштаб проблеми. Існуючі механізми в Україні, розраховані на мирний час, виявляються неефективними під час війни. Пошуки проводяться в межах кримінальних проваджень, що уповільнює процес. Слідчі перевантажені, що знижує оперативність.

Україна має враховувати міжнародний досвід у пошуку безвісти зниклих, адаптувати його до національних умов і використовувати практику громадських організацій та правоохоронців.

Під час правозахисного клубу Центру громадянських свобод у березні 2025 року було визначено ключові виклики пошуку цивільних безвісти зниклих в умовах агресії РФ. Відзначено, що з початку війни зареєстровано близько 156 000 воєнних злочинів, а розслідування ведуть 1321 слідчий, що призводить до затримок. Основна кількість справ стосується Донецької, Луганської та Херсонської областей.

Загалом відкрито понад 69 000 кримінальних проваджень щодо безвісти зниклих, 9 739 осіб знайдено живими. Однак чинна кримінально-правова модель, розрахована на мирний час, не відповідає потребам війни. Розслідування злочинів на окупованих територіях можуть тривати роками навіть після деокупації.

Для підвищення ефективності створено спеціалізовані регіональні центри, де працюють слідчі і криміналісти, що зосереджуються на справах зниклих. Це є позитивним кроком, але потребує покращення міжвідомчої координації, підтримки родин, доступу до баз даних та спрощення процедур.

Проблема безвісти зниклих цивільних осіб має важливе значення з позиції прав людини, гуманітарного реагування і міжнародної відповідальності. Масштаб випадків свідчить про жорстокість війни і системність репресій щодо мирного населення. Це вимагає подальшої мобілізації зусиль держави, міжнародної спільноти та правозахисних організацій для документування, пошуку, звільнення та реабілітації постраждалих і їхніх родин.

2. Аналіз проблем пошуку цивільних осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: результати опитування родичів та досвід самостійного пошуку

2.1. Експертна оцінка отриманих даних, соціально-демографічні характеристики опитаних

Основним інструментом збору інформації в межах цього дослідження стало комплексне вивчення досвіду родин постраждалих осіб. Воно включало додаткові опитування членів родин, документування свідчень та аналіз практики правової допомоги, яку надає організація.

Документатори провели опитування 44 осіб, чий близькі зникли безвісти за особливих обставин або ж їхнє місцезнаходження залишалося невідомим після затримання окупаційними органами влади та правоохоронними структурами РФ. З них 33 респонденти поділилися досвідом у форматі опитування, 11 – надали повноцінні свідчення. Переважна більшість опитаних – це жінки (дружини, матері, сестри), які самостійно шукають інформацію та взаємодіють із державними органами. У 14 випадках пошуки завершилися успішно — родичі знайшли зниклих. Серед зниклих осіб 85% становлять чоловіки. На момент опитування респонденти проживали як на підконтрольній території України, так і за кордоном, троє — на тимчасово окупованих територіях.

Географія місць зникнення охоплює такі тимчасово окуповані регіони України:

- Запорізька область — 29 осіб (з них м. Мелітополь — 7, м. Енергодар — 6, решта — в інших населених пунктах області)
- Донецька область — 4 особи
- Харківська область — 4 особи
- Київська область — 3 особи
- Луганська область — 2 особи
- Херсонська та Сумська області — по 1 особі

Більшість випадків, задокументованих у межах дослідження, стосуються подій у Запорізькій області. Усі ці особи мали цивільний статус, не брали участі у воєнних діях, не становили загрози для інших та не були причетні до злочинної чи підривної діяльності.

За міжнародним гуманітарним правом, такі особи мають право на захист від затримання та насильства. Тому їхнє незаконне утримання свідчить про наявність ознак

міжнародно-протиправних діянь — зокрема, незаконного позбавлення волі та порушення норм міжнародного гуманітарного права.

2.2. Проблеми в процесі пошуку

Результати опитування чітко показують, що більшість родин зіштовхнулися з численними труднощами на кожному етапі пошуку близьких. Від звернення до установ до отримання інформації кожен крок супроводжувався формальністю, затримками або повною відсутністю зворотного зв'язку.

Однією з найбільш системних проблем є ускладнений і фрагментований процес пошуку. Родини зверталися до різних державних та недержавних установ — поліції, Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими (КШ), Національного інформаційного бюро (НІБ), Служби безпеки України, Міжнародного Комітету Червоного Хреста, Офісу Омбудсмена тощо. У середньому родина зверталася до 4–5 установ, проте процес був неструктурованим і без системної підтримки. Багато респондентів відзначали, що через шок і дезорієнтацію не фіксували послідовність звернень, але зазвичай розпочинали зі звернення до поліції. Це свідчить про сильний емоційний тиск, який відчувають родини на початковому етапі.

Найбільше занепокоєння викликає якість і своєчасність відповідей. Частина родин отримувала формальні, шаблонні листи без конкретної інформації, хоча й у встановлені строки. Звіти респондентів містять цитати на кшталт:

- «Всі відповіді — стандартні, в стилі “робота ведеться”»
- «Чесно — особливо не відповідали. Казали, що зараз зайняті військовими»

Деякі респонденти повідомляли, що у відповідях плутали прізвища зниклих, що посилювало недовіру. Навіть родини, які отримали витяги з реєстрів або довідки про кримінальні провадження, не отримували чіткої інформації про місце утримання чи долю зниклих.

У понад 60% випадків відповіді надходили усно або телефоном, що унеможливлювало документальне підтвердження звернень. Лише близько третини опитаних отримували офіційні письмові відповіді електронною поштою чи у паперовій формі. Проте письмові відповіді надходили вчасно лише за умови письмового запиту. На усні звернення у більшості випадків відповіді не було. В окремих випадках комунікація здійснювалась через особистий кабінет на сайті Координаційного штабу або публічні ініціативи (соцмережі). Водночас близько половини респондентів були змушені самотійно повторно звертатися або звертатися до журналістів і правозахисників, щоб привернути увагу до своєї справи.

Актуальний стан справ змушує родини не лише повторно звертатися, а й самостійно шукати інформацію, що стало поширеною практикою. Відчуття відповідальності за пошук цілком покладено на них самих, що підсилює емоційне навантаження. Наприклад, один з опитаних зазначив: **«Шукаю третій рік. Важко. Розумію, що болить це тільки мені».**

Відсутність державної підтримки і супроводу — одна з ключових проблем. Комунікація після подання заяви також залишає бажати кращого. Родини рідко отримують зворотний зв'язок, не знають, як часто вони мають отримувати інформацію про перебіг пошуку. Наприклад, після додавання нових даних в електронний кабінет рідко отримують підтвердження їх прийняття. У більшості випадків родини самі ініціюють зв'язок. Як зауважила одна з активних пошуковиць: **«Уже не можу згадати, коли востаннє хтось дзвонив. Якщо щось треба — я сама звертаюсь».**

Щодо отримання допомоги (правової, соціальної, консультаційної) зі сторони держави — більшість респондентів відповіли негативно. Лише кілька отримали правову допомогу завдяки знайомим або волонтерам, інші відзначають відсутність будь-якої роботи з цивільними. Проблеми родин мають системний характер: відсутність єдиного алгоритму дій (78% респондентів не знали, куди звертатися першочергово), відсутність координації між органами та механізму перенаправлення. Родинам бракує єдиного «входу» для спілкування з державою. Як зазначив один з опитаних: **«Ми пішли в поліцію, а далі не знали, що робити. Кожен орган казав — це не до нас».**

Більшість родин повторно зверталися з запитом щодо вжитих заходів і результатів пошуку, однак відповіді були переважно формальними та не давали відчуття прогресу (понад 60% респондентів). Серед 43 опитаних родин у 14 випадках вдалося встановити місцезнаходження зниклої особи. Майже всі ці випадки пов'язані з контактами з окупаційними структурами або особами, що перебували на тимчасово окупованих територіях. Декілька історій містять чіткі підтвердження, що інформацію про місцезнаходження надали саме посадовці держави-агресора. Наприклад, одна респондентка зазначила:

«Місце утримання відомо, його точно встановлено за інформацією від посадових осіб рф (слідчий, адвокат)».

Ще одна опитана розповіла:

«Через місяць після викрадення “слідчі” (на тимчасово окупованій території — прим. автора), які приходили до нас додому з черговим обыском, повідомили мамі, де зниклий знаходився. Потім прокуратура РФ відповіла на мій запит і написала місцезнаходження. Потім вони показали його по телевізору — на “Россия 1”».

У цій ситуації простежується послідовність дій російської сторони — від усного повідомлення до медійного демонстрування затриманого. Це відповідає поширеній практиці окупантів знімати відео цивільних, незаконно позбавлених свободи, змушуючи їх визнати сфальсифіковані обвинувачення, і публікувати такі відео в

російських соцмережах і новинних випусках. Окремі респонденти зазначали: **«ФСБ також офіційно підтвердило, що він в СІЗО в Донецькій області»**, — що свідчить про можливість отримання від силових структур РФ інформації про місце утримання. Водночас подібні відповіді нерідко змінювалися або суперечили одна одній: **«Міністерство оборони РФ у 2024 році надавало письмову відповідь, що затримано і знаходиться на території РФ. Але згодом сказали, що не знають, де мій батько»**.

Це свідчить про непослідовність комунікації та неможливість довіряти інформації від окупаційної влади щодо долі близьких. Опитані самі підкреслювали парадоксальність ситуації: **«Якби росіяни не захотіли самі “показати” його (публікація у російських соцмережах), не знаю, чи знайшли б ми його так швидко»**.

Аналіз відповідей родин, яким вдалося встановити місцезнаходження зниклих осіб, свідчить, що звернення до російських органів влади можуть бути ефективними у випадках, коли цивільній особі офіційно висунуто обвинувачення за законами РФ або її вже засуджено. У таких ситуаціях інформацію надають органи ФСБ, прокуратура або слідчі.

Більшість респондентів повідомили, що як один із методів пошуку використовували звернення до російських правоохоронних органів, а також до Уповноваженого з прав людини РФ. Однак у випадках утримання в режимі «інкомунікадо» — тобто без зв'язку із зовнішнім світом, родичами або адвокатами — отримати будь-яке офіційне підтвердження практично неможливо.

Російська Федерація у таких випадках системно заперечує факт утримання, не визнає місце перебування особи, що дозволяє приховувати її статус і фактично позбавляє родину доступу до інформації.

Таким чином, відповіді російських органів можуть бути корисними лише в обмежених випадках — коли особу офіційно звинувачено або засуджено. У всіх інших випадках, особливо при тривалому утриманні в режимі «інкомунікадо», запити залишаються безрезультатними або супроводжуються відмовами.

Успішним прикладом є випадок респондента, який встановив місцезнаходження родича завдяки російському адвокату, рекомендованому правозахисною організацією, що діє на території РФ. Адвокат зміг отримати підтвердження факту утримання та сприяв короткому телефонному дзвінку, який став першим підтвердженням того, що особа жива і утримується на території РФ. Водночас у багатьох випадках адвокати, зокрема призначені російською владою, не надають реальної допомоги через залежність і упередженість.

За свідченнями родичів, одним із способів отримання інформації було звернення до осіб, які раніше перебували в полоні (військові, цивільні), звільнені в рамках процедур взаємних обмінів або після відбуття покарання. Особи підтверджували факт спільного утримання з розшукуваними. Зокрема, на початку 2025 року в українських

медіа набуло розголосу відео, де мати зниклого військовослужбовця емоційно звертається до щойно звільненого з полону, який відповідає: *«Я бачив його! Він живий! Він зі мною був у камері»*. Цей короткий діалог став першим реальним підтвердженням, що її син живий. Такий особистий, неофіційний контакт — важливий шлях отримання інформації, особливо коли офіційні джерела мовчать.

Після звільнення Координаційний штаб проводить опитування звільнених, що дозволяє збирати важливі свідчення про інших утримуваних. Процедура регламентована **Постановою Кабінету Міністрів України від 15 березня 2024 року № 296**. Однак наразі немає чітко визначеного механізму передачі інформації про інших утримуваних їхнім родинам. Це створює прогалину в комунікації — замість офіційних каналів, родини змушені самотійно шукати інформацію, встановлюючи контакти зі звільненими.

Підсумок методів, що сприяли встановленню місцезнаходження своїх близьких родинами:

- Пошук у відкритих джерелах: російські ЗМІ, соцмережі;
- Офіційні відповіді органів РФ (слідчі, прокуратура, ФСБ) у випадках, коли особи не утримуються «інкомунікадо»;
- Повідомлення від звільнених свідків у межах процедур взаємних звільнень;
- Залучення адвокатів і громадських організацій;
- Самостійна ініціатива родичів: створення звернень, реєстрація особистих кабінетів на сайтах КШ та НІБ.

За словами респондентів, українські державні органи не завжди демонструють проактивну позицію у спілкуванні з родинами. Часто ініціатива звернень і пошуків залежить від самих родичів, а у відповідь вони отримують мало інформації.

Перші підтвердження місцезнаходження часто надходили з російських джерел — адвокатів, офіційних відповідей або проросійських ЗМІ. Це не свідчить про ефективність російських органів, а лише про їх монополію на інформацію щодо осіб, проти яких уже порушено кримінальні справи.

Варто підкреслити, що звернення до органів РФ не є проявом довіри, а вимушеним кроком через відсутність офіційної міждержавної комунікації. Українські органи, з огляду на відсутність дипломатичних відносин з РФ, обмежені у можливостях офіційно робити такі запити. Родини змушені самотійно або через міжнародні правозахисні організації шукати інформацію, що значно ускладнює процес. Результати дослідження засвідчують неузгодженість комунікації, відсутність належного

реагування, формалізацію процедур і брак системної підтримки для родин зниклих безвісти цивільних осіб. Незважаючи на зусилля окремих державних структур, необхідно створити ефективний алгоритм дій, який не лише фіксуватиме звернення, а й максимально сприятиме встановленню місцезнаходження безвісти зниклих осіб.

2.3. Основні виклики та перешкоди у процесі пошуку

Відповіді учасників опитування засвідчують, що родичі безвісти зниклих щоденно стикаються з комплексом викликів, які поєднують адміністративні труднощі, емоційне виснаження та соціальну ізоляцію. Одним із ключових проблемних аспектів є відсутність системної комунікації з боку державних установ. Понад 60% опитаних зазначають, що зв'язок із представниками офіційних структур, якщо й відбувається, має спорадичний і формальний характер. У багатьох випадках після подачі заяви до правоохоронних органів або створення особистого кабінету на сайті Координаційного штабу родина не отримує жодної відповіді протягом місяців або навіть років. Це породжує глибоке відчуття безпорадності.

Особливу тривогу викликає ситуація, коли родини вимушені виконувати функції держави — самостійно шукати свідків, контактувати з адвокатами, збирати документи, передавати інформацію до різних органів, витрачаючи власні ресурси та сили без належної підтримки чи координації. Фактично це означає перекладання державних обов'язків на плечі вразливих громадян. Серйозною проблемою є й обмежений доступ до правової допомоги. Лише незначна частина опитаних отримала безоплатні юридичні консультації, зокрема в межах системи безоплатної правничої допомоги. У більшості випадків родини або не могли скористатися юридичним супроводом через фінансові обмеження, або змушені були звертатися до знайомих чи волонтерів. Це суттєво обмежувало можливість захисту прав зниклих у правовому полі.

Серед 43 опитаних щонайменше троє зазначили, що отримали допомогу від служби правничої підтримки Об'єднання. Ця допомога була вирішальною для активізації пошуку їхніх рідних. Завдяки співпраці з Об'єднанням родинам вдалось налагодити зв'язок з офіційними установами, підготувати звернення, дізнатися про механізми фіксації факту полону. В одному випадку організація сприяла внесенню даних до реєстру Координаційного штабу, в іншому — допомогла скласти юридично грамотні запити до органів влади. Під час підготовки цієї аналітичної записки було надано правову допомогу п'ятьом родинам зниклих осіб, зокрема у трьох випадках — шляхом складання додаткових заяв і звернень, зокрема й до російських установ. Це свідчить, що служба правничої допомоги Об'єднання не лише надає правову підтримку, а й забезпечує інформаційний супровід, консультації та, за потреби, психологічну підтримку. Юристи організації допомагають у підготовці звернень до державних органів, міждержавних інституцій та міжнародних правозахисних структур.

Наявність такого механізму з боку неурядового сектору частково компенсує недоступність державних сервісів на окремих етапах пошуку та забезпечує родинам не лише технічну, а й моральну опору. Також важливою проблемою, на яку вказували респонденти, є обмежене розуміння того, які державні механізми взагалі існують. Частина родин не знала про діяльність Координаційного штабу чи Національного інформаційного бюро, а ті, хто чули про них, часто не розуміли, у яких випадках до них звертатися, яку допомогу можна отримати, як відбувається процедура. Це свідчить про брак державної інформаційної політики щодо супроводу родин зниклих.

Серед найменш формалізованих, але найбільш відчутних труднощів — психологічні й соціальні. Ці аспекти не завжди артикулюються прямо, але проступають через інші відповіді — про втому, ізоляцію, розчарування. Усі респонденти демонструють ознаки глибокого емоційного виснаження, зумовленого тривалим очікуванням, самостійним пошуком і браком реакції від установ. Як зауважила одна з матерів: ***«Шукаю третій рік. Важко. Розумію, що болить це тільки мені».***

Для багатьох характерним є стан хронічного стресу — від постійної невизначеності, відсутності зв'язку з установами та браку реальної інформації. У відповідях фігурували слова «порожнеча», «крик у порожнечу» — метафори, які найточніше передають почуття родичів, змушених ходити по коридорах відомств і щоразу отримувати формальні «відписки». Одна з респонденток зауважила: ***«Це емоційне виснаження — ніби кричиш у порожнечу, а хтось просто закриває двері».***

Соціальна ізоляція також є значущим фактором. Частина родичів повідомляє, що протягом місяців або років не отримували жодної офіційної інформації, що створює враження виключення з соціального простору. Багато хто уникає обговорення своєї ситуації з оточенням, замикається у собі, оскільки не знає, куди звертатися або що ще робити.

Економічне навантаження на родини також не можна ігнорувати. Значна частина опитаних вкладає особисті кошти у підготовку звернень, транспорт до інших міст або регіонів, спілкування з приватними адвокатами.

Соціальний аспект труднощів теж виявився надзвичайно важливим. Відсутність підтримки з боку соціального оточення лише поглиблювала відчуття самотності. Як сказала одна респондентка: ***«Ніхто не шукає цивільних. Хоч куди звертайся — результату нема, і складається враження, що цивільні нікому не потрібні».***

Окрім цього, більшість опитаних говорять про нестабільну інформаційну підтримку. Родини постійно стикаються з тим, що «організації змінюються», а нові структури не передають між собою дані. Як зізналася одна з опитаних: ***«Постійно змінюються відповідальні організації, інформацію один одному не передають. Досі не маємо контакту слідчого, хто веде справу в поліції».***

Разом із тим, кожна з цих історій свідчить про надзвичайну стійкість і рішучість родин, які, незважаючи на дефіцит емоційної, соціальної та фінансової підтримки, продовжують шукати і документувати будь-який натяк на долю близьких. Саме їхня наполегливість підкреслює потребу в комплексній системі супроводу — коли держава створює всі можливі умови для пошуку їхніх рідних. Родини зниклих нерідко опиняються в стані глибокої розгубленості та інформаційного вакууму. Вони не завжди розуміють, до якого саме державного органу слід звертатися, який з них відповідає за певні функції, та яким чином отримати допомогу. Брак зрозумілої структури та доступного пояснення функціоналу різних інституцій призводить до того, що родичі або взагалі не звертаються до державних органів, або звертаються хаотично, не отримуючи очікуваного результату. Через це багато хто шукає інформацію у неперевіраних джерелах, у соцмережах чи з неофіційних каналів. Це не є наслідком недовіри, а радше результатом складності навігації в існуючій системі та психологічного виснаження. У таких умовах постає критична потреба у створенні єдиного, зрозумілого для кожної родини механізму — наприклад, сервісу за принципом «єдиного вікна», де родичі могли б отримати комплексну підтримку: від базової інформації до правової та психологічної допомоги.

3. Рекомендації для підвищення ефективності пошуку цивільних осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та осіб, місцезнаходження яких невідоме, але які ймовірно перебувають у незаконному ув'язненні

3.1. Рекомендації для членів сімей

Цей аналітичний матеріал покликаний структурувати наявні можливості для звернень, фіксації факту зникнення, міжнародного реагування та участі в процесах звільнення з урахуванням українського та міжнародного контексту. Передусім важливо зафіксувати сам факт зникнення. Для цього родині рекомендовано звернутися до органів Національної поліції України або до її територіальних підрозділів із заявою про вчинення злочину. У заяві необхідно детально викласти обставини події, включно з датою і місцем зникнення, ймовірними свідками або будь-якою іншою інформацією, що може допомогти встановити особу викрадачів чи ймовірне місце утримання. Після подачі заяви поліція має внести дані до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань, а також надати контакти слідчого. Радимо надіслати запит до слідчого та отримати Витяг з Єдиного державного реєстру досудових розслідувань, який є підтвердженням відкриття кримінальної справи.

Одночасно рекомендується повідомити про випадок до Об'єднаного центру СБУ, який координує пошук і звільнення військовополонених та незаконно позбавлених волі осіб внаслідок агресії РФ проти України. Заява подається через онлайн-форму, що забезпечує оперативність обробки та включення до бази даних. Додатково важливо подати інформацію до Секретаріату Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти при МВС, а також зареєструвати особистий кабінет у системі Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими. Важливо розуміти, що інформація, яку ви подаєте, верифікується на різних рівнях. Саме тому рекомендується дублювати інформацію у всі релевантні інституції: Координаційний штаб, Національне інформаційне бюро, Міжнародний Комітет Червоного Хреста та Офіс Омбудсмана.

Для підвищення шансів на результативність розшуку, особливо якщо йдеться про затримання або викрадення на території, тимчасово контрольованій РФ, рекомендується розглядати можливість комунікації з міжнародними структурами. Зокрема, можна подати заяву до Робочої групи ООН з насильницьких або недобровільних зникнень, до Міжнародної комісії з питань зниклих осіб (ICMP), яка веде глобальні бази даних про зниклих.

Окремо варто згадати про альтернативні джерела пошуку. Так, під час консультацій фахівцями служби правничої допомоги Об'єднання було зафіксовано, що члени родин зниклих цивільних осіб за особливих обставин самотійно користувалися відкритими телеграм-каналами, зокрема «База ПІБ», «Знайдено UA», «Ірина Україна», а також вебресурсом «Пошук.Полон». Саме на цих платформах респонденти часто знаходили первинну інформацію про можливе місцезнаходження своїх рідних або додавали туди дані про зниклих. Хоча такі дії не мають юридичного статусу, для багатьох родин вони ставали першим практичним кроком у пошуках та надією на отримання від інших родин сигналу, що розшукувана особа жива, що полегшує подальше звернення до державних органів.

Якщо в процесі пошуку надходить інформація про ймовірне перебування особи на території РФ або на тимчасово окупованій території (іноді їх тримають в ізоляторах тимчасового тримання, слідчих ізоляторах на тимчасово окупованій території України, і особа перебуває у статусі підозрюваного, обвинуваченого або інкомунікадо), важливо оцінити можливість направлення звернень безпосередньо до російських органів. Йдеться про Міністерство оборони РФ, Слідчий комітет РФ, військову прокуратуру об'єднаного угруповання військ (сил) РФ, Міністерство внутрішніх справ РФ та його територіальні підрозділи, Управління військової поліції Міністерства оборони РФ, Федеральну службу виконання покарань та уповноваженого з прав людини РФ. Звернення мають бути російською мовою із доданими копіями документів, що підтверджують спорідненість (це обов'язково для уникнення формальної відмови у наданні інформації). Такі звернення можна надсилати поштою або через електронні форми, використовуючи VPN-з'єднання.

У разі отримання часткової або суперечливої інформації родина має право оскаржити бездіяльність або формалізм російських структур, звернувшись до уповноваженої з прав людини РФ. Якщо є підозра, що зниклу особу було засуджено, варто спробувати пошукати її в установах Федеральної служби виконання покарань РФ. Це потребує технічної підготовки — наявності адреси електронної пошти з російського сервера, VPN, знання ймовірного регіону засудження.

Як один із ефективних альтернативних підходів до пошуку, особливо за умов відсутності офіційної інформації або комунікації з боку окупаційних структур, дедалі ширше застосовується OSINT (Open Source Intelligence) — розвідка на основі відкритих джерел. Це комплексний інструмент, що передбачає збір, аналіз і використання загальнодоступної інформації: інтернет-ресурсів, соціальних мереж, форумів, публічних реєстрів, ЗМІ, фото- та відеоматеріалів, а також витоків даних. У ході повномасштабної війни OSINT перетворився на ключовий метод пошуку безвісти зниклих, який застосовують не лише волонтери й журналісти, а й самі родичі.

За його допомогою встановлюють обставини зникнення, можливе місцезнаходження, свідків, факти незаконного утримання та цифрові докази. У межах цього аналітичного матеріалу ми також використовували інструменти OSINT як допоміжний метод — зокрема для ідентифікації активності акаунтів після дати зникнення або виявлення згадок у відкритих джерелах. Ці дані можуть бути корисними не лише для пошуку, але й для формування доказової бази у справах про військові злочини та злочини проти людяності. У контексті використання OSINT як допоміжного методу варто звернути увагу на можливість співпраці з Міжнародною комісією з питань зниклих безвісти (МКЗБ, ICMP — International Commission on Missing Persons). Ця міжурядова організація спеціалізується на пошуку та ідентифікації осіб, зниклих безвісти внаслідок збройних конфліктів, порушень прав людини, стихійних лих, організованої злочинності, міграційних криз та інших надзвичайних ситуацій. У межах своєї діяльності МКЗБ також застосовує методи OSINT — зокрема, аналіз відкритих джерел, соціальних мереж, онлайн-карт і публікацій — для виявлення можливих слідів зниклих осіб. Особливість підходу комісії полягає у поєднанні технологічних інструментів, аналітики та міжнародної правової підтримки. Родичі зниклих мають можливість самостійно подати заявку про розшук до МКЗБ через спеціальну [онлайн-форму](#). Після реєстрації запиту комісія розпочинає власне розслідування, зокрема із залученням відкритих джерел, і може співпрацювати з урядами, міжнародними організаціями та іншими структурами для отримання офіційної інформації.

Окрім подання заявки, членам родин рекомендується самостійно здійснювати регулярний моніторинг відкритих джерел: соціальних мереж, платформ зі свідченнями полонених або осіб, які перебували в місцях несвободи, а також медіа-ресурсів.

У доповнення до рекомендацій щодо взаємодії з державними структурами та міжнародними організаціями родинам зниклих безвісти за особливих обставин осіб рекомендується звернути увагу на спеціалізовану методологію пошуку, розроблену професором, доктором політичних наук Михайлом Саввою в межах проєкту «Адвокація прав цивільних ув'язнених внаслідок війни». Ця методика є унікальним інструментом, створеним на перетині громадського досвіду, юридичної практики та системного аналізу існуючих викликів. Методологія являє собою покрокову інструкцію для родичів зниклих безвісти, яка охоплює всі ключові етапи: від сповіщення українських органів про факт зникнення до оформлення запитів до відповідних структур РФ, включаючи Федеральну службу виконання покарань. Документ містить зразки заяв і звернень, які значно полегшують підготовку офіційної документації. Цей ресурс допомагає не лише ідентифікувати правовий статус зниклої особи (цивільний, військовополонений або іноземний ув'язнений), а й стратегічно вибудовувати подальший пошук. У контексті опитувань, що лягли в основу цього дослідження, численні родини вказували на дезорієнтацію, незнання процедур та брак інструментів, які допомогли б структурувати дії. Саме тому застосування цієї методики може стати важливим інструментом для відновлення контролю над процесом пошуку і посилення позицій родин у діалозі з державою.

Крім того, під час публічної презентації [методології](#) було піднято низку критичних запитань, які щоденно постають перед родинами: як прискорити отримання відповідей, як діяти в умовах відмов з боку російських установ, чи можлива консолідація зусиль родин для досягнення спільної мети. Відповіді, озвучені Михайлом Саввою, акцентували увагу на наполегливості, системності та необхідності міжнародного партнерства, зокрема з боку Міжнародного Комітету Червоного Хреста. Застосування цієї методики дозволяє підвищити ефективність дій родин, покращити якість комунікації з державними та міжнародними структурами і, в перспективі, сприяти більш оперативному та чутливому реагуванню з боку системи.

Розширену версію з додатковими прикладами та алгоритмами [оприлюднено](#) на сайті Об'єднання родичів політв'язнів Кремля. Паралельно із усіма діями необхідно підтримувати зв'язок із українськими структурами, відповідальними за обмін: Координаційним штабом і Національним інформаційним бюро. Всі нові відомості — про свідків, стан здоров'я, місце перебування — мають бути внесені до особистого кабінету та в матеріали кримінального провадження. Регулярне оновлення інформації створює передумови для включення особи до списків на обмін.

У разі виникнення питань радимо звернутися до служби правничої допомоги Об'єднання. Фахівці допоможуть у складанні відповідних заяв та листів, а також нададуть компетентний супровід.

3.2. Рекомендації для органів державної влади щодо забезпечення правової та соціальної підтримки родин

На основі аналізу чинного законодавства, результатів опитування родичів зниклих осіб документаторами Об'єднання та результатів роботи служби правничої допомоги організації сформовано бачення необхідних кроків для вирішення проблемних питань.

1. Кабінету Міністрів України

- Створити єдиний міжвідомчий центр підтримки родин зниклих осіб, що працює за принципом «єдиного вікна». Центр має забезпечувати комплексну інформаційну, правову та психологічну підтримку, надавати консультації щодо алгоритму дій, координувати взаємодію між родинами та державними інституціями.
- У межах цього центру передбачити створення Експертного підрозділу, який би здійснював аналітичну роботу, займався пошуком, перевіркою інформації, моніторингом відкритих джерел та міжнародних баз даних. До роботи в центрі необхідно залучити фахівців з досвідом у сфері розшуку зниклих за особливих обставин, зокрема осіб, які вже працювали з кейсами незаконного утримання цивільних, можливо з залученням міжнародного, грантового фінансування чи у співпраці з неурядовими організаціями.
- Рекомендувати територіальним громадам впровадження посад відповідальних осіб у центрах надання адміністративних послуг, центрах життєстійкості у громадах, які б надавали первинні консультації родинам зниклих безвісти за особливих обставин, допомагали з документами, пояснювали механізми звернень.
- **Забезпечити державну програму психологічної підтримки для родин зниклих безвісти за особливих обставин**, з можливістю довготривалої участі. Це можуть бути групи підтримки, індивідуальні консультації, онлайн-формати. Психологічна допомога має бути **системною**, а не одноразовою.

2. Міністерству закордонних справ України

- Ініціювати процедуру визначення держави-покровительки згідно з Женевськими конвенціями 1949 року та Додатковим протоколом I 1977 року, яка представлятиме інтереси України в комунікації з державою-агресором щодо осіб, місцезнаходження яких невідоме. Це допоможе родинам у пошуках місцезнаходження їх незаконно позбавлених особистої свободи близьких.
- Розширити міжнародну співпрацю з організаціями, які мають мандат та інструменти для пошуку зниклих (МКЧХ, МКЗБ, Робоча група ООН з насильницьких або недобровільних зникнень) з метою обміну даними, спільного аналізу та координації дій.

3. Координаційному штабу з питань поводження з військовополоненими

- Розробити чіткий, прозорий та зрозумілий для родин механізм інформування у випадках, коли під час опитування звільнених з полону осіб надходить інформація про інших цивільних або військових, які утримувалися разом із ними в місцях несвободи.

Механізм має включати:

- **фіксацію свідчень**, наданих звільненими особами;
- **верифікацію отриманих даних** шляхом міжвідомчої співпраці;
- **своєчасну передачу підтвердженої інформації** до уповноважених органів та відповідних родин.

4. Уповноваженому з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин

- Впровадити стандартизований протокол комунікації з родичами зниклих безвісти за особливих обставин осіб, який передбачає регулярне інформування про хід та результати розшуку.
- Ініціювати спрямовану на підвищення обізнаності про права родичів осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та наявні механізми підтримки. Така кампанія має включати як онлайн-ресурси, так і офлайн-продукцію — брошури, стенди, інформаційні майданчики у державних установах. Розробити та розповсюдити інформаційні матеріали.

5. Міністерству внутрішніх справ України

- Продовжувати забезпечувати якісне ведення кримінальних проваджень щодо зниклих осіб, включно з фіксацією всіх отриманих доказів, включаючи ті, що надходять з неофіційних джерел (від родин, журналістів, правозахисників).
- Поширити практику використання OSINT-технологій в оперативній роботі поліції, забезпечивши відповідне технічне та кадрове забезпечення.
- Впроваджувати чіткий механізм прийому заяв від громадян, які перебувають за кордоном, включаючи можливість подання заяв через консульські установи та онлайн-платформи. Забезпечити оперативну обробку та реєстрацію таких заяв, а також інформування заявників про хід розгляду їхніх звернень.
- Провести інформаційну кампанію серед української діаспори, щоб підвищити обізнаність про доступні канали подання заяв про злочини з-за кордону.

6. Уповноваженому Верховної Ради з прав людини

- Посилити моніторинг відповідей органів РФ, отриманих родинами напяму, фіксувати випадки формалізму, затягування або відмов, та використовувати їх як підстави для міжнародних адвокаційних дій.

**Алгоритм базових дій
для родичів цивільних осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та осіб,
місцезнаходження яких невідоме, але які ймовірно незаконно утримуються РФ:
покроковий порядок самостійного пошуку**

Зафіксуйте факт зникнення

- Подайте заяву про злочин до Національної поліції України або її територіальних структурних підрозділів. Вкажіть обставини події, дату, місце, ймовірних свідків, надайте докази.
- Переконайтесь, що дані внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), отримайте витяг з ЄРДР та контакти слідчого.

Зверніться до ключових державних органів

- Об'єднаний центр СБУ з координації пошуку та звільнення військовополонених, незаконно позбавлених волі осіб внаслідок агресії проти України — заповніть [електронну форму](#) звернення щодо розшуку українських захисників, що потрапили в полон країни-агресора, та незаконно позбавлених волі осіб внаслідок агресії проти України.
- Секретаріат Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти при МВС — заповніть анкету через services.mvs.gov.ua.
- Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими — зареєструйте особистий кабінет на cabinet.koordshtab.gov.ua.

Подайте інформацію до міжнародних структур

- Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) — надішліть дані через [форму](#).
- Робоча група ООН з насильницьких або недобровільних зникнень — spsubmission.ohchr.org або hrc-wg-eid@un.org. Вони розробили [рекомендації](#) як звернутися до Робочої групи ООН з питань насильницьких або недобровільних зникнень.
- Міжнародна комісія з питань зниклих осіб (ICMP) — icmp.int.

Моніторте відкриті джерела

- Перевірте телеграм-канали: «База ПІБ», «Знайдено UA», «Ірина Україна», інші.
- Зареєструйтесь на платформі [«Пошук.Полон»](#).

Зверніться до російських органів влади із запитом про зниклу людину

- Надішліть звернення до Міністерства оборони РФ, Слідчого комітету РФ, Головного управління військової поліції Міністерства оборони РФ, до

територіальних підрозділів Міністерства внутрішніх справ РФ, до військової прокуратури спеціального угруповання військ (сил) РФ, уповноваженого з прав людини РФ, Федеральної служби виконання покарань РФ. Зробіть це російською мовою, з VPN (додаток, що дозволяє заходити в інтернет з іншою IP-адресою) та доказами спорідненості.

- У разі ненадання інформації протягом одного місяця після надсилання звернень та заяв до державних органів РФ можна звернутися зі скаргою про порушення прав людини до уповноваженої з прав людини РФ через [електронну приймальню](#). Регулярно оновлюйте дані в особистому кабінеті Координаційного штабу <https://cabinet.koordshtab.gov.ua/login> та повідомляйте слідчого для внесення інформації до матеріалів кримінального провадження.
- Повідомляйте про нові факти: стан здоров'я, нових свідків, листи, відео, дзвінки.

За можливості — спілкуйтесь зі звільненими з полону військовими та цивільними, вони могли чути інформацію про зниклого та бачити його.

Звертайтеся за безкоштовною правничою допомогою

Зв'яжіться зі службою правничої підтримки ГО «Об'єднання родичів політв'язнів Кремля» — фахівці допоможуть оформити документи, консультують та супроводжуватимуть ваші дії.

Звернутись за юридичною підтримкою до Об'єднання можливо, заповнивши форму на [сайті](#) або [написати](#) нам: info@relativespp.org